

Плетенецька Ю. М.,
Національний авіаційний університет, м.Київ

СИНТАКСИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА РІВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ДУБЛЬОВАНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ “LITTLE FOCKERS”

У статті описано синтаксичні перетворення на рівні словосполучення, а також проаналізовано прийоми відтворення одиниць малого синтаксису в дубльованому перекладі американського фільму “Знайомство з Факерами 2”, обґрунтовано застосування трансформацій через потребу укладання.

Ключові слова: малий синтаксис, словосполучення, звуження, функціональна заміна, розширення, перестановка.

В статті описані синтаксическіе преобразования на уровне словосочетания, а также проанализированы приемы перевода единиц малого синтаксиса в дублированном переводе американского фильма “Знакомство с Факерами 2”, обосновано использование трансформаций необходимостью укладки.

Ключевые слова: малый синтаксис, словосочетание, сужение, функциональная замена, расширение, перестановка.

The article focuses on review of syntactic transformations on the level of word combinations, it analyses transformations which take place while translating small syntax units of dubbed Ukrainian version of American film “Little Fockers”, and justifies transformation usage by the necessity for detection.

Key words: small syntax, word combination, narrowing, functional change, widening, permutation.

Художній фільм “Знайомство з Факерами 2” (за жанром – комедія) є третьою частиною, продовженням фільмів “Знайомство з батьками” та “Знайомство з Факерами”.

Фільми комедійного характеру, як відомо, переповнені алюзіями, метафорами, гіперболами, каламбуром, іронією, евфемізмами, сленгом, жаргонізмами, реаліями, специфічним гумором, притаманним певній культурі та національності, пряме транскодування яких почасти залишається незрозумілим і перекладачам, а звідси – цільовому рецептору.

Усі ці засоби комічного ефекту можуть спричинити перекладацькі втрати, якщо фахівець не може зрозуміти зміст повідомлення і знайти відповідні еквіваленти. Проте далеко не завжди треба їх шукати, оскільки еквівалентність перекладу не завжди синонімічна адекватній передачі змістового наповнення фільму, що, на наш погляд, є основним завданням у перекладі кінотексту.

Відомо, що успішність перекладу американських комедій, орієнтованих, переважно на молодих глядачів, часто полягає в наявності розмовної лексики, сленгу, жаргонізмів, відповідного рівня вульгарності та гумору.

Судити про успішність американської комедії “Знайомство...” – справа кінокритиків та кіноманів. Переклад же цієї картини, мабуть, таки успішний, якщо вважати вслід за О. Міхальовим (відомим російським синхроністом та кіноперекладачем), що переклад хороший тоді, коли глядач його не помічає. Ознайомившись з безліччю рецензій на переклад та відгуків про нього, ми натрапили лише на одне зауваження, і те стосувалося назви (в оригіналі – “Little Fockers”).

Завдання нашої роботи обмежується відтворенням одиниць малого синтаксису в перекладі художнього фільму, а тому спробуємо проаналізувати зміни, які відбуваються в мінімальних синтаксичних структурах фільму комедійного жанру при відтворенні метафор, гіпербол, іронії, гумору, жаргонізмів чи просто розмовної лексики, та перекладацькі прийоми, які при цьому застосовуються.

Структурно малий синтаксис художнього фільму “Знайомство...” майже рівнозначний обома мовами, тому що кількість простих словосполучень у ньому приблизно дорівнює кількості складних, а саме: 51 % і 49 % відповідно.

Повний переклад як прийом синтаксичного перетворення на рівні словосполучень був застосований у 34,1 % випадків. При цьому структура одиниць малого синтаксису доволі різноманітна, від звичних двокомпонентних словосполучень типу: A+N – a bouncy castle – надувний замок, budget cuts – бюджетні скорочення; V+N – to get a list – вимагає список; Num.+A – once a year – раз на рік; prep.+pron.+N – around her finger – на її пальчику; до складніших, три- та багатоконпонентних на зразок: A+A+N – super- tasteful diamond ring – супер-вишукана діамантова обручка, the best secondary schools – найкращі середні школи; pron.+A+N – my genealogical research – мої генеалогічні дослідження; Num.+A+N – eight great years – вісім гарних років, two adorable twins – двоє суперових діток; N+prep.+Num.+N – meeting in 20 minutes – зустріч за 20 хвилин; V+A+N – to be a medical superstar – стати медичною суперзіркою, to manage an entire unit – керую цілим відділенням; V+pron.+A+N – to represent our new drug – представити наші нові ліки.

У решті випадків застосовано частковий переклад, з них 24,6 % припадає на звуження структури. Розглянемо їх докладніше.

Звуження словосполучення administrative board – адміністрація в розгляданому випадку має суто адаптивний характер. Репліка: A Miss Denslow from the administrative board called – Eee.. Міс Денслоу з адміністрації відзвонювала є досить довгою, промовляється швидко, адже за нею відразу йде наступна. Відповідно й переклад за кількістю складів майже ідентичний оригіналу. Щось на зразок: адміністративна рада перевантажило б переклад і призвело б до гіршої фонетичної, а також стилістичної відповідності кінця репліки, а на кшталт: правління, було б доречним стилістично, проте менш прийнятним з погляду укладання.

Структура словосполучення *very busy morning* – божевільний ранок зазнала скорочення внаслідок переобтяження репліки: *Sorry, I got to make this really quick. I got a very busy morning* – Вибачте, я буквально на одну секунду – сьогодні божевільний ранок (20 і 22 склади). Переклад цього словосполучення з використанням прикметника божевільний в переносному значенні набуває стилістичного забарвлення.

Наступне словосполучення – жаргонізм *tough guy* – мафіозі скорочене завдяки необхідності укладання кінця репліки: *Widow's peak. Sort of tough guy* – Вічно прилизаний як мафіозі. Обидва словосполучення мають відкритий звук /ʌ/ на початку, збігаються білабіальні /f/, а також закриті голосні /i/ на кінці.

Метафоричне словосполучення *to find my true north* – відшукати свій полюс характеризується скороченням прикметника *true* в перекладі через потребу укладання. Особливий стилістичний статус іменника *north* відтворюється без найменших утрат завдяки метафоричності іменника полюс, а закритий голосний /o/ сприяє природності укладання кінця репліки: *I'm just trying to find my true north* – Я намагаюся відшукати свій полюс.

Звуження словосполучення *a minor heart attack* – серцевий напад також зумовлене необхідністю синхронізації. Репліка *I suffered a minor heart attack*, – я тут переніс серцевий напад майже повністю відповідає українському варіанту за кількістю складів, відкриті голосні звуки початку та кінця репліки збігаються. Щодо лексико-семантичного навантаження, то скорочення прикметника *minor*, а також додавання емоційно-експресивної частки тут у перекладі призводить до гіперболізованої самоіронії Джека Бернса (тестя головного героя – Грега Факера) та комічного ефекту загалом: *Everything is fine, Greg, I suffered a minor heart attack*, – У мене все прекрасно, Грег, я тут переніс серцевий напад. Погодьтеся, що фраза: ...я переніс незначний серцевий напад, у розгляданому контексті, звучала б серйозніше.

Функціональну заміну як перекладацький прийом ми прослідкували в 21,4 % одиниць малого синтаксису.

Функціональна заміна метафоричного словосполучення *foul play* – погані справи репліки *as long as you suspect foul play* – якщо ти запідозрила погані справи визначається здебільшого необхідністю укладання кінця репліки крупного плану. Голосний звук /o/ словосполучення оригіналу відтворюється таким самим у перекладі. Крім того, відкритий голосний /e/ іменника *play* легко замінюється на відкритий /a/ його відповідника справи. Вдало замінюється і закритий голосний /i/ на /и/.

Відтворюючи словосполучення *the department manager* – головний менеджер, перекладач удається до функціональної заміни лексико-семантичного та морфологічного статусу іменника *department* на прикметник головний, а іменник менеджер залишає без змін, що не може не дивувати, адже в асоціацію з лікарнею краще вступають такі поняття, як завідувач чи керівник. Прояснити ситуацію допомагає крупний план репліки *He's actually the department manager of the medical-surgical unit* – Насправді, він головний менеджер відділення хірургічної медицини, який закінчується словом менеджер, яке своєю однаковою звуковою формою в обох мовах змушує перекладача застосувати зазначену трансформацію, замість того щоб удатися до більш природного перекладу: завідувач (керівник) відділення хірургічної медицини.

Функціональна заміна і додавання в дієслівному словосполученні *to endure the torturous probing* – ледве витримав, бо було дуже боляче пояснюється лексико-семантично сполучуваністю слів української мови, а також потребою укладання. За кадром звучить перша частина, а саме: я ледве витримав, отже, перекладач скористався можливістю адаптувати оригінальне словосполучення до лексико-семантичних правил української мови зокрема додав кількісно-означальний прислівник ледве, який навмисно розтягується та інтонаційно наголошується у вимові. По-перше, задля використання часу (оригінал перевищує переклад, хай і на один склад), по-друге, для відтворення неповторного значеннєвого відтінку та емоційності. Далі продовження цікавих перекладацьких рішень, на прикладі цієї ж репліки Джека Бернса (вже в кадрі крупного плану) у розмові з онуком: *And I had to endure the torturous probing of our unit's medic* – Я ледве витримав, бо було дуже боляче, коли наш юний медик... Заміна прикметниково-іменникового *the torturous probing* словосполучення на обставинну предикативну групу бо було дуже боляче пояснюється необхідністю укладання англійських звуків /o/ та /ə/. А в словосполученні *of our unit's medic*, окрім укладання голосних /o/ та /a/ перших двох слів (коли наш – відповідно), спостерігаємо практично абсолютну фонетичну відповідність, якої перекладач досягає функціональною заміною лексеми оригіналу *unit's* (військова частина) на лексеми юний у перекладі. На нашу думку, трансформацію можна назвати вдалою, адже про те, що йдеться про військову частину, зрозуміло з аудіоряду (Джек Бернс розповідає про свою службу на Півдні під час В'єтнамської війни). Додавання ж лексеми юний не призводить до втрати змісту, оскільки про вік медичного працівника не йдеться в оригіналі, вона радше доповнює візуальне сприйняття, тоді як застосування повного перекладу призвело б до перевантаження репліки та спотворення правдоподібності артикуляції.

Під час перекладу словосполучення *to defibrillate myself* – дефібрилятор використовується функціональна заміна, тобто зміна морфологічного статусу дієслова на іменник, а також скорочення зворотного займенника *myself*, що пояснюється відсутністю в українській мові дієслова з таким значенням. Незважаючи на відмінності в наборах лексико-граматичних класів слів в обох мовах, перекладач знаходить удалі рішення і досягає відповідності артикуляції: *Stay calm, Mr. Jinx. I am going to defibrillate myself* – Спокійно, Джінкс. Це буде дефібрилятор, зрозумів? – так Джек Бернс звертається до свого kota, відчуваючи серцевий напад.

Функціональна заміна та антонімічний переклад у словосполученні *to keep the heart rate down* – прискорення кількості серцевих скорочень визначається відмінностями у функціонуванні головних частин мови в обох мовах. Розглянемо репліку: *It acts as a beta-blocker to keep the heart rate down during intercourse* – А ще й блокує прискорення кількості серцевих скорочень під час сексу. У цьому випадку складний іменник оригіналу *a beta-blocker* замінюється на дієслово теперішнього часу блокує в перекладі, а група присудка *to keep the heart rate down* – групою підмета прискорення кількості серцевих скорочень.

Метафоричне словосполучення *your guinea-pig* – кроликом своїм синтаксичним перетворенням, тобто застосуванням функціональної заміни та звуження зобов'язане відмінностям в емоційно-оцінювальних асоціаціях, які пов'язані з тим чи тим образом тварини, що традиційно вживається як основа метафори чи метафоричного порівняння. Так, наприклад, специфіка метафоричного вживання слова *guinea-pig*: в англійській традиції цей образ пов'язаний з безвільністю, поступливістю людини, як беззахисної тваринки, над якою можна проводити експерименти. В уяві українського менталітету – зазначеними характеристиками наділяють кролика. Скорочення присвійного займенника *your* пояснюється необхідністю укладання.

Перестановка та функціональна заміна застосовуються під час перекладу словосполучення: *retired florist* – квіткар на пенсії. Прикметник *retired* змінює морфологічний статус на користь прийменниково-іменникового сполучення на пенсії внаслідок дотримання правил синтаксичної сполучуваності компонентів в українській мові, з тієї ж причини відбувається їх перестановка.

Функціональна заміна та розширення спостерігалися при перекладі словосполучення *intimacy numbers* – інтим як явище. Пов'язані такі перетворення здебільшого з необхідністю укладання репліки крупного плану: *Their intimacy numbers are down.* – Інтим як явище зникає, яка, окрім двох звуків /i/, містить три відкритих /a/. Перекладач влучно застосовує опис-порівняння як явище (два звуки /a/), а також добирає дієслово з необхідним звуком, при цьому зберігається зміст і українське звучання.

Розширення структури відбулось у 4,8 % випадків. Розглянемо найвиразніші з них. Під час перекладу багатокомпонентного словосполучення *in the tin of extremely rare beluga* – у бляшанці надзвичайно дорогої чорної ікри розширення досягається за допомогою уточнення чи пояснення іменника *beluga*, а також за допомогою перенесення значення. Річ у тім, що в уяві пересічного українця швидше виникне асоціація саме з чорною ікрою, аніж з білугою як з чимось надзвичайно дорогим, а пов'язано це з невеликим попитом на консерви з білуги, оскільки риба є рідкісною і недоступною широкому загалу, тоді як популярність чорної ікри, яку, як відомо, можна отримати не тільки з білуги, а й з більш дешевих видів осетрових, незрівнянно більша.

Додавання кількості компонентів в розглянутому випадку стало можливим завдяки репліці за кадром.

Розширення структури спостерігаємо в багатокомпонентному словосполученні *the flow of cerebrospinal fluid* – кількості рідини спинного мозку. Йдеться про епізод, у якому Генрі – маленький син Грега Факера не може заснути, а друг сім'ї, Кевін, який щойно завітав у гості, допомагає йому зробити це за допомогою особливої масажної техніки. Після масажу кількох точок на шиї хлопчик відразу засинає, а Кевін пояснює Грегу, як це відбувається: *“It’s a massage technique that relaxes the body by gently easing the flow of cerebrospinal fluid”* – Це масажна техніка, яка розслабляє суб’єкта за рахунок збільшення кількості рідини спинного мозку. Розширення структури цікавого нам словосполучення пояснюється необхідністю укладання репліки в кадрі крупного плану. Так, медичний термін *cerebrospinal fluid* може мати декілька правильних варіантів перекладу: спинномозкова рідина, цереброспінальна рідина, ліквор, рідина спинного мозку. Перекладач навмисно обирає останній (хоча кількість складів при виборі першого чи другого практично не змінюється), тому що в кінці репліки він потребує двоскладової лексеми із закритими голосними звуками, а не відкритого /a/. Слово Ліквор не підходить, оскільки це професійний медичний термін, який може бути незрозумілим глядачеві. Що ж стосується відтворення першої частини висловлювання *by gently easing the flow* – за рахунок збільшення кількості, вважаємо його неточним. Річ у тім, що збільшення кількості цереброспінальної рідини призводить до порушення циркуляції крові в мозкових і оболонкових судинах, затримки її резорбції, набряку та переподразнення спинномозкових нервів і аж ніяк не сприяє спокійному засинанню, що спостерігаємо з відеоряду. Для нормального, здорового організму потрібна постійна циркуляція спинномозкової рідини, а саме три безупинні процеси: утворення, циркуляція, поглинання, а не постійне збільшення чи зменшення її кількості. Очевидно, правильніше було б сказати: Це масажна техніка, яка розслабляє суб’єкта за рахунок зміни циркуляції в рідині спинного мозку. Різниця на один склад з офіційним перекладом може компенсуватися темпом мовлення.

Перестановка компонентів відбувалась в 1,6 % перекладів. Розглянемо деякі з них. Перекладаючи словосполучення *Burnes family crest* – фамільним Бернсівським гербом, перекладач використовує перестановку перших двох його компонентів. Причина цієї трансформації не зовсім зрозуміла. Йдеться про епізод, у якому Грег з підкреслено урочистою серйозністю, поважністю і навіть пафосом збирається різати індичку ірландським мисливським ножом з Бернсівським фамільним гербом, щоб догодити своєму тестеві. Якість укладання (репліка середнього плану, у повільному темпі, інтонаційно забарвлена, з логічно наголошеним майже кожним словом) навряд чи поліпшується перестановкою: *emblazoned with the Burnes family crest* – з фамільним Бернсівським гербом... Можливо, така перестановка компонентів є натяком на іронію, несправжність і, у такий спосіб, комічність ситуації, проте про це відомо лише перекладачеві або редакторам.

Аналізуючи одиниці малого синтаксису американського художнього фільму “Знайомство...”, ми виокремили один випадок антонімічного перекладу, зокрема негативації. Він вартий уваги, оскільки антонімічний переклад зазвичай застосовується як прийом синтаксичного перетворення на рівні речень (зміна заперечної чи питальної форми речення на стверджувальну чи навпаки), а в розгляданому випадку йдеться про словосполучення: *a wonderfully lean meat* – зовсім нежирне м'ясо. Прикметник *lean* без формально вираженої суфіксом або часткою заперечувальної семи замінюється в перекладі на прикметник із префіксом *не-* нежирне. У цьому епізоді Грег укотре намагається виставити себе в найкращому світлі, вихваляючи м'ясо індички, яку він приготував спеціально до приїзду батьків дружини. І вдалий, на нашу думку, переклад від протилежного зберігає позитивне забарвлення репліки, що підкреслюється підсилювальним відзайменниковим прислівником зовсім. Щось на зразок дивовижно пісне м'ясо звучало б не так піднесено.

Продемонструємо частотні співвідношення застосування перекладацьких прийомів синтаксичного перетворення на рівні словосполучення на прикладі художнього фільму “Знайомство...” за допомогою діаграми.

Література:

1. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian / Т. А. Казакова. – СПб. : “Издательство Союз”, 2001. – 320 с.
2. Малкович Т. І. Міжмовна синхронія в укладанні реплік художнього кінофільму / Т. І. Малкович // Вісник СумДУ “Філологічні трактати”. – 2012. – Том. 4 – № 1. – С. 63-68.
3. Luyken G.-M. Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and subtitling for the European audience / G.-M. Luyken. – Manchester : The European Institute for the Media, 1991. – 280 p.
4. Reich, P. The film and the book in translation. Diplomova prace. – Brno, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://is.muni.cz/th/64544/ff_m/Diplomova_prace.pdf.
5. Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://es.wikipedia.org/>